

*До разової спеціалізованої вченої ради
у Донецькому державному
університеті внутрішніх справ*

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора Ковальчука
Сергія Олександровича на дисертацію Андруха Віталія Васильовича
«Оскарження у досудовому кримінальному провадженні», подану на
здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 Право за
спеціальністю 081 Право**

Ступінь актуальності обраної теми. Оскарження рішень, дій і бездіяльності під час досудового розслідування є вагомою гарантією прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження та інших заінтересованих осіб. Право на їх оскарження гарантоване кожному частиною 2 статті 59 Конституції України, а його забезпечення становить одну із загальних засад кримінального провадження (пункт 17 частини 1 статті 7, стаття 24 КПК України). З огляду на конституційні норми і норми кримінального процесуального закону, засада забезпечення права на оскарження процесуальних рішень, дій і бездіяльності знаходить реалізацію як у досудовому розслідуванні, так і в судових стадіях кримінального провадження. При цьому законодавець у частині 1 статті 24 КПК України вказує, що зазначене право гарантується в порядку, передбаченому цим Кодексом, у зв'язку з чим закріплює у кримінальному процесуальному законі нормативну модель меж оскарження та його механізм. У першу чергу, це стосується оскарження рішень, дій і бездіяльності під час досудового розслідування, що зумовлено необхідністю судового контролю за дотриманням прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження та інших заінтересованих осіб.

У доктрині кримінального процесу дослідженню механізму реалізації під час досудового розслідування права на оскарження процесуальних рішень, дій і бездіяльності присвячена істотна увага вчених. Водночас, незважаючи на істотний внесок науковців у розробку цієї проблематики, низка її теоретичних і практичних аспектів на сьогодні не знайшла належного вирішення. Це зокрема, стосується поняття функціонального призначення оскарження в досудовому кримінальному провадженні та його меж, розуміння ефективності такого оскарження та напрямів її підвищення тощо.

Викладене свідчить про актуальність обраної В.В. Андрухом теми дисертації, її теоретичну та практичну значимість і вказує на логічність постановки та вирішення наукової проблеми щодо оскарження в досудовому кримінальному провадженні.

Обрання дисертантом проблематики дослідження узгоджується з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах плану наукових досліджень кафедри кримінального процесу та криміналістики, у відповідності до тематики науково-дослідної роботи Донецького державного університету внутрішніх справ протягом 2020-2024 років «Теоретичні та практичні проблеми державотворення, реформування права та правоохоронної системи в контексті євроінтеграційного вибору України» (№ 0120U105582), згідно з Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 2023 року, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 07 вересня 2011 року № 942, Переліком пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок на період до 31 грудня року, наступного після припинення або скасування воєнного стану в Україні, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 квітня 2024 року № 476, Тематикою наукових досліджень і науково-технічних (експериментальних) розробок на 2020-2024 роки, затвердженого наказом МВС України від 11 червня 2020 року № 454). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Донецького

державного університету внутрішніх справ 24 жовтня 2018 року (протокол № 2), змінено 24 лютого 2022 року (протокол № 9).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації є обґрунтованими, переконливими і методологічно вірними, мають системний, комплексний характер та містять необхідну новизну.

Мета і завдання дослідження повною мірою узгоджуються з планом дисертації, визначені правильно та логічно співвідносяться з об'єктом і предметом дослідження.

Об'єкт і предмет дослідження сформульовані коректно та зауважень не викликають. Так, об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають, змінюються і припиняються під час оскарження в досудовому кримінальному провадженні. Предметом дослідження є оскарження в досудовому кримінальному провадженні.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій підтверджується коректною методологією, використаною нормативною базою, фундаментальною теоретичною та емпіричною основою дослідження, що свідчить про належний рівень оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Методологічним підґрунтям дослідження стала сукупність загальнонаукових і спеціальних методів наукового пізнання, серед яких формально-логічний, системно-структурний, структурно-функціональний, порівняльно-правовий, прогностичний, соціологічний, статистичний. Комплексне застосування вказаних методів, з урахуванням їх взаємозв'язку і взаємозалежності, сприяло забезпеченню всебічності та повноти проведеного дослідження теоретичних і практичних аспектів проблематики оскарження в досудовому кримінальному провадженні, об'єктивності та достовірності отриманих результатів.

У ході обґрунтування наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих дисертантом, використано широке коло вітчизняних наукових джерел з кримінального процесуального права. Наукові джерела використані здобувачем переважно критично – з глибоким аналізом, коректною полемікою та аргументацією власного підходу до тих або інших положень, висновків чи пропозицій їх авторів, що свідчить про зрілість дослідника та його високу загальну наукову культуру.

Автором використано належну нормативно-правову базу, а також достатній емпіричний матеріал, репрезентативність якого вплинула на обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій проведеного дослідження. Важливе значення для дослідження мав також особистий досвід практичної реалізації норм кримінального процесуального закону, набутий в органах прокуратури та під час адвокатської діяльності.

У цілому, аналіз дисертації дає підстави констатувати, що вона є самостійним, цілісним і завершеним дослідженням актуальної для науки кримінального процесуального права проблематики оскарження в досудовому кримінальному провадженні. Із урахуванням чіткого та послідовного формулювання мети і завдань дослідження, автором достатньо повно розкрито основний зміст теми, висвітлено найбільш актуальні її проблеми і зроблено наукові висновки, що мають теоретичне та практичне значення.

Дисертація написана грамотною юридичною науковою мовою, з належним використанням понятійно-категоріального апарату, оформлена у відповідності до встановлених вимог. Матеріал викладений чітко, логічно, послідовно та доступно.

Дисертація відповідає науковій спеціальності, за якою здійснено дослідження. Повнота викладу в дисертації основних наукових положень, висновків і рекомендацій відповідає встановленим вимогам.

Новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, та їх значення. Наукова новизна отриманих результатів визначається обраною темою і колом розглянутих у дисертації

питань. Дисертація є одним з перших у доктрині кримінального процесу комплексним науковим дослідженням оскарження в досудовому кримінальному провадженні.

Сформульовані та аргументовані автором результати дисертації є важливими у теоретичному та практичному аспектах, містять елементи наукової новизни і пропозиції щодо удосконалення кримінального процесуального законодавства. Зокрема, автором уперше:

- сформульовано визначення оскарження в досудовому кримінальному провадженні як обумовленого приписами норм кримінального процесуального законодавства та / або змістом принципів кримінального судочинства, ініційований заінтересованими учасниками досудового кримінального процесу або іншими заінтересованими особами порядку судової перевірки законності та обґрунтованості рішень, дій та бездіяльності сторони обвинувачення та рішень слідчих суддів з метою забезпечення процесуальних прав, захисту матеріальних прав, свобод і законних інтересів людини у досудовому кримінальному провадженні;

- доведено, що оскарження в досудовому кримінальному провадженні виконує наступні функції: 1) забезпечення процесуальних прав, свобод і законних інтересів; 2) захисту матеріальних прав, свобод і законних інтересів. Функція забезпечення процесуальних прав, свобод і законних інтересів реалізується за допомогою оскарження до слідчого судді рішень, дій чи бездіяльності сторони обвинувачення, а функція захисту матеріальних прав, свобод і законних інтересів – шляхом оскарження в апеляційному порядку рішень слідчих суддів;

- визначено, що ефективність оскарження в досудовому кримінальному провадженні – це здатність оскарження на підставі якісних процесуальних норм та / або змісту принципів кримінального судочинства, шляхом судової перевірки законності та обґрунтованості рішень, дій та бездіяльності сторони обвинувачення та рішень слідчих суддів, що ініційована заінтересованими учасниками кримінального процесу або іншими заінтересованими особами, за

мінімальний термін часу досягнути мети щодо забезпечення процесуальних прав, захисту матеріальних прав, свобод і законних інтересів людини у досудовому кримінальному провадженні;

– констатовано, що напрямами підвищення ефективності оскарження в досудовому кримінальному провадженні є: деформалізація нормативних вимог до оформлення та подання скарги до суду (слідчого судді); удосконалення підстав, умов та порядку судового оскарження рішень, дій та бездіяльності сторони обвинувачення; скасування оскарження до прокурора рішень, дій та бездіяльності сторони обвинувачення; розширення меж апеляційного оскарження щодо окремих рішень слідчих суддів; запровадження касаційного оскарження на досудовому кримінальному провадженні; врегулювання порядку досудового кримінального провадження у випадку подання та розгляду конституційної скарги.

Дисертація містить низку інших цікавих та аргументованих положень, висновків і рекомендацій, у тому числі щодо внесення науково обґрунтованих пропозицій, спрямованих на удосконалення КПК України у частині правової регламентації оскарження в досудовому кримінальному провадженні.

Таким чином, ступінь новизни наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, відповідає вимогам до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Викладені в дисертації наукові положення, висновки і рекомендації характеризуються теоретичною та практичною значимістю і можуть бути використані в: 1) науково-дослідній роботі – як підґрунтя для подальшої розробки проблем удосконалення нормативної регламентації оскарження в досудовому кримінальному провадженні; 2) законотворчій діяльності – у процесі удосконалення кримінальних процесуальних норм в частині правового регулювання оскарження в досудовому кримінальному провадженні; 3) освітньому процесі – під час підготовки навчально-методичних матеріалів, викладання навчальних дисциплін кримінальної процесуальної спрямованості;

4) правозастосовній діяльності – в ході оптимізації практичної діяльності щодо оскарження в досудовому кримінальному провадженні.

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації дисертації достатньо повно викладені в опублікованих працях за темою дисертації. Основні положення та результати дисертації відображено в 12 наукових працях, серед яких 8 статей у наукових виданнях, включених до переліку наукових фахових видань України, 1 стаття в зарубіжному науковому періодичному виданні, зареєстрованому в міжнародній наукометричній базі Index Copernicus, і 3 тези доповідей на науково-практичних конференціях і круглих столах.

Основні наукові положення, висновки і пропозиції, сформульовані в дисертації, знайшли свій ідентичний виклад у публікаціях, зарахованих за темою дисертації, та відображають актуальність обраної теми дослідження, її наукову новизну, теоретичну та практичну значимість, а також є вагомим внеском дисертанта в розвиток науки кримінального процесу.

Відсутність (наявність) академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, мають самостійний характер та отримані дисертантом на підставі особистих досліджень. У результаті вивчення дисертації академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації не виявлено.

Зауваження та дискусійні питання стосовно положень дисертації. У цілому відзначаючи логічність і послідовність побудови дослідження, його новизну, обґрунтованість та аргументованість отриманих результатів, належний науковий рівень дисертації, потрібно звернути увагу автора на певні положення, що викликають зауваження:

1. Дисертант вважає нормативною прогалиною відсутність у КПК України норм, які б врегульовували оскарження рішень про проведення обшуку в житлі або іншому володінні особи і про примусове відібрання біологічних зразків та наводить аргументацію на підтвердження цієї тези (стор. 71-74). У

зв'язку з цим автор пропонує запровадити механізм апеляційного оскарження ухвал слідчого судді про примусове відібрання біологічних зразків (стор. 139) і про проведення обшуку у житлі чи іншому володінні особи (стор. 141). Поряд із цим, здобувач пропонує запровадити судовий контроль за примусовим освідуванням (стор. 117) та нормативно закріпити механізм апеляційного оскарження ухвали слідчого судді про здійснення примусового освідування (стор. 139). Відповідні положення знаходять відображення у висновках до розділу 2 (стор. 150-151) і загальних висновках до дисертації (стор. 207-208), а пропозиції із внесення доповнень до КПК України – у додатку Г (стор. 244). Погоджуючись із пропозиціями дисертанта в частині доцільності запровадження судового контролю за примусовим освідуванням, потрібно, водночас, визнати спірними його пропозиції щодо необхідності нормативного закріплення механізму апеляційного оскарження зазначених ухвал слідчого судді. Їх спірність пояснюється як потребою у невідкладному проведенні зазначених слідчих (розшукових) дій і необхідністю дотримання таємниці досудового розслідування, так і наявністю іншого механізму забезпечення прав, свобод і законних інтересів учасників кримінального провадження, стосовно яких проводяться ці дії, – визнання недопустимими доказів, отриманих внаслідок істотного порушення прав і свобод людини.

2. Як ще один недолік КПК України автор розглядає відсутність у ньому норм, які б передбачали механізм оскарження рішення керівника органу досудового розслідування про призначення групи слідчих або її зміну, обґрунтовує необхідність його оскарження та пропонує внести зміни до кримінального процесуального закону, якими надати стороні захисту право оскаржити зазначене рішення (стор. 101-102). Вказані положення відображені у висновках до розділу 2 (стор. 148) і загальних висновках до дисертації (стор. 205), а пропозиції із внесення доповнень до КПК України – у додатку Г (стор. 243). Водночас, із цих пропозицій залишається незрозумілим, що саме становить предмет такого оскарження (створення групи слідчих, її зміна в цілому чи участь у ній конкретних слідчих) і, відповідно, які дії повинен

вчинити керівник органу досудового розслідування в разі скасування слідчим суддею рішення про призначення групи слідчих або її зміну.

3. На стор. 195-197 дисертації здобувач до напрямів підвищення ефективності оскарження в досудовому кримінальному провадженні відносить запровадження касаційного оскарження ухвал слідчого судді та розробляє відповідні доповнення до кримінального процесуального закону. Відповідні положення містяться у висновках до розділу 3 (стор. 201) і загальних висновках до дисертації (стор. 207-208), а пропозиції із внесення доповнень до КПК України – у додатку Г (стор. 244). Аналіз зазначених пропозицій свідчить, що автор вважає за доцільне передбачити можливість касаційного оскарження всіх ухвал, постановлених судом апеляційної інстанції за результатами розгляду скарг на ухвали слідчих суддів під час досудового розслідування. Проте, такий підхід видається спірним, оскільки з позиції законодавця апеляційний перегляд ухвал слідчого судді, постановлених за результатами розгляду скарг на процесуальні рішення, дії та бездіяльність, у випадках, передбачених КПК України, є достатнім для досягнення завдань судового контролю. На це звертає увагу Об'єднана палата ККС ВС, яка в постанові від 31 травня 2021 року у справі № 646/3986/19 (провадження № 51-3335кмо20) вказує, що перевірки в апеляційній інстанції підлягають лише ухвали слідчого судді, які пов'язані з можливістю істотного обмеження прав, свобод та інтересів особи або мають вирішальне значення для руху досудового розслідування чи кримінального провадження в цілому. У зв'язку з цим обмеження права на апеляційне оскарження є виправданим і воно може бути пов'язане, зокрема, із заборонаю оскарження рішень слідчого судді, які не призводять ні до встановлення обмежень конституційних прав особи, ні до неможливості оскарження вже встановлених правообмежень та які не перешкоджатимуть здійсненню ефективного досудового розслідування чи кримінального провадження в цілому. Саме такий підхід відповідатиме основному завданню (призначенню) судово-контрольного провадження, яке знайшло своє нормативне закріплення в КПК України, – здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод та

інтересів осіб у кримінальному провадженні (пункт 18 частини 1 статті 3 КПК України). Поряд із цим, потрібно звернути увагу, що запровадження механізму касаційного оскарження всіх ухвал, постановлених судом апеляційної інстанції за результатами розгляду скарг на ухвали слідчих суддів під час досудового розслідування, призведе до перенавантаження суду касаційної інстанції.

4. Врегульовуючи особливий режим кримінального провадження в умовах воєнного стану, законодавець у частині 4 статті 615 КПК України передбачає особливості оскарження рішень, дій і бездіяльності прокурора, слідчого, прийнятих або вчинених ним на виконання повноважень, визначених цією статтею. Водночас, дослідження таких особливостей залишилося поза увагою дисертанта.

Разом з тим, наведені зауваження, які стосуються дискусійних положень дисертації, не ставлять під сумнів її високий рівень, не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації та можуть бути основою для наукового обговорення під час її захисту.

Загальний висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

Дисертація Віталія Васильовича Андруха «Оскарження у досудовому кримінальному провадженні» є самостійною, завершеною науковою працею, що містить нові обґрунтовані та аргументовані результати, які у своїй сукупності є значимими для розвитку доктринальних і прикладних основ оскарження рішень, дій і бездіяльності під час досудового розслідування кримінального провадження.

Зміст дисертації Віталія Васильовича Андруха відповідає спеціальності 081 «Право».

Дисертація «Оскарження у досудовому кримінальному провадженні» відповідає вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із

подальшими змінами), Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502) та Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 та зареєстрованим в Міністерстві юстиції України 03 лютого 2017 року за № 155/30023, а її автор – Віталій Васильович Андрух – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 Право.

Офіційний опонент –

**професор кафедри кримінального
процесу та криміналістики Івано-
Франківського навчально-наукового
юридичного інституту Національного
університету «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, професор**

Сергій КОВАЛЬЧУК